

Генерал Атанас Стефанов е председател на Комитета за постройка на Военния клуб във Велико Търново и основава аероклуба в града. През 1935 г. е подпредседател на Изпълнителния комитет за честване 100 години от Велчовата завера. Прави лични дарения и открива войнишки паметници на загиналите във войните за национално обединение, поема инициативата за издигане на паметници по пътя на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа от 1868 г., прави лични дарения за селата Вардим, Хаджидимитрово, Караисен и Бяла черква.

20.1.3. Юристите

Юристът Димитър Върбенков⁹⁸² (1887, Плевен – 1961, София) е интерниран със семейството си от София в Плевен през 1948 г., но не е допуснат да живее във фамилната къща, а в пристройка в нейния двор. Пристига в града заедно с досието си на контрареволуционен елемент. На децата му е забранено да продължат образованието си, а единият му син е вкаран в концлагера „Белене“ по скалъпено обвинение и след излизането от там му е разрешено да работи само като шофьор. На Димитър Върбенков е отнето правото да практикува професията си, както и правото на пенсия. Причината за изселването, както и за последвалите репресии спрямо семейството му, е, че той е бивш председател на Съюза на запасните подофицери, секретар на Националнолибералната партия, министър на правосъдието в правителството на Александър Малинов (1931) и в двете правителства на Никола Мушанов (1931) и (1931–1932) и народен представител в XXIII Народно събрание от Плевенска изборителна околия⁹⁸³.

С лични активни разработки в ДС – Плевен са Леонид Търпанов (ЛАР „Звяръ“) и Севдалин Пенчев (ЛАР „Мозайка“), заличени адвокати, изселени от София в Плевен, първият заради вражески изказвания, а вторият, въпреки че няма данни за вражеска дейност, за това, че „преди 9 септември 1944 г. е следвал скулптура в Италия и Австрия“. Под наблюдение и контрол с ОНД е и Петър Пелтеков – бивш прокурор и др.

⁹⁸² Димитър Върбенков е син на Христо Върбенков (1848–1903), депутат в III Велико Народно събрание (1886–1887) и X Обикновено Народно събрание (1899–1900), крупен търговец, собственик на известната в Плевен „Върбенкова къща“, построена в необароков стил, копие на малък виенски дворец, за чието проектиране той кани в Плевен лично архитекта на този дворец Велшфелд. Източник: bg.wikipedia.org.

⁹⁸³ Христова, Цветанка. Архитектурната слава на Плевен: призрак на отминал разкош. Източник: Посредник, posredniknews.com.

Възрожденецът Ячо Хлебаров

На 24 декември 1951 г., в навечерието на Коледа, само пет месеца след като е освободен от концлагера „Белене“, където прекарва две години, си отива от този свят юристът Ячо Стоянов Хлебаров (1887, Плевен), определян като „визитната картичка на плевенската култура за цял век“⁹⁸⁴. Смъртта му не е спомената нито в местния, нито в столичния печат. Дори читалище „Съгласие“ в Плевен, на което той е председател (1932–1939), не издава некролог.

Ячо Хлебаров е личност от национално значение. За своето общественополезно дело той заслужено е наречен „архитект на благоденствието на България чрез книги, библиотеки и читалища“⁹⁸⁵. За него проф. Мария Младенова казва: „Днес личности от неговия тип не се срещат, въпреки че България има огромна потребност от хора, готови да работят за нея с чистотата на неговия възрожденски идеализъм, устремени към нейното ново Възраждане“⁹⁸⁶.

Ячо Хлебаров е учредител на Читалищния съюз в България (1911), негов деловодител, заместник-председател и председател на Върховния читалищен съюз и по време на неговото управление съюзът се превръща в най-силната културна институция у нас. По негова инициатива е създаден „Фонд Съюзен дом“ за събиране на средства за собствен дом на Върховния читалищен съюз. Ячо Хлебаров съставя устава на фонда и прави дарение от 90 хил. лв.

Първият законопроект за народните читалища, приет от Народното събрание през 1927 г., с който се полагат основите на читалищното законодателство в България, е изработен от Ячо Хлебаров, Васил Класанов и Стоян Аргиров. Той изготвя и устава на Читалищната кооперация, учредена по негова идея през 1929 г., става неин пръв член и постоянен председател до 1941 г. Кооперацията доставя на читалищните библиотеки български книги, вестници и списания с голяма отстъпка; доставя инвентарни каталози, библиотечни мебели, каталожни картички и библиотечна документация; кредитира нуждаещите се читалищни кина и др.⁹⁸⁷

⁹⁸⁴ Христова, Цветанка. Ячо Хлебаров – визитната картичка на плевенската култура за цял век. – В: Посредник (Плевен), XIX, № 169, 3 септември 2010, с. 7.

⁹⁸⁵ Младенова, Мария. Ячо Хлебаров – архитект на благоденствието на България чрез книги, библиотеки и читалища. – В: Ячо Хлебаров (1887–1951). Биобиблиографски указател. Читалище „Съгласие 1869“, Плевен, 2014, с. 5–42.

⁹⁸⁶ Пак там, с. 46.

⁹⁸⁷ Стойков, Георги. Преводач, журналист, издател. // Литературен свят, № 95, май, 2017.

По времето, когато Читалищният съюз се развива и укрепва, Ячо Хлебаров става учредител и съветник на Българския библиографски институт (1918), създаден от Александър Теодоров-Балан. Автор е на над 150 статии по история и организация на читалищата, по библиотекознание и библиография.

Превежда книги и статии от руски, английски и френски, основава издателствата „Буревестник“ (за социалнополитическа, философска, изкуствоведска, литературоведска, преводна литература), „Образование“ (за учебна и педагогическа литература) и „Наша родина“ (за художествена и детска литература) – всички в Плевен. Създава библиотека „Млад читател“ (издателство за детско-юношеска литература). Редактор е на списанията „Книжовник“ (Плевен) и „Читалище“ (орган на Читалищния съюз). В различни периоди е член на редколегията на сп. „Наша родина“, сп. „Родна мисъл“, в. „Вит“ и др. Изнася и беседи на различни теми в много градове на страната, разпространява ценностите и идеалите на възрожденската интелигенция, а в Плевен се утвърждава като лидер на културния живот.

В Плевен най-напред е начален учител, а после 32 години е адвокат. В годините на младостта си се увлича от социалистическите идеи, след което от 1910 г. до 1934 г. е член на Демократическата партия, председател на Плевенската градска организация на партията (1929), окръжен съветник (1930), общински съветник (1931). През 1934 г. е назначен за директор на новосъздадената Плевенска област, но скоро си подава оставката и напуска политиката.

Като адвокат защитава пред военния съд в Плевен, Лом, Видин, Враца, Велико Търново и Ловеч общо 342-ма арестувани ремсисти, комунисти и партизани, съдени по ЗЗД, и ги спасява от смърт. През 1946 г. се включва в подписката против смъртната присъда на Кръстьо Пастухов, вследствие на което е въдворен без съд и присъда за шест месеца в ТВО „Росица“. След това е адвокат на някои от по-заможните личности в Плевен, чието имущество е отнето по Закона за конфискация на придобитите чрез спекула и по незаконен начин имоти и веднага след делата адвокатските права са му отнети. Протестира и в отговор на това е изпратен в лагера на остров Персин край Белене, и то от хора, чийто живот е спасил⁹⁸⁸.

Мълчанието около личността и делото на Ячо Хлебаров продължават дълги години след неговата смърт и истинско признание за своята възрожденска и безкористна дейност той получава през 2012 г., когато е удостоен със званието „Почетен гражданин на Плевен“.

⁹⁸⁸ Пак там.

Министър Стоян Никифоров

Стоян Никифоров (1888, Ловеч – 1945, София) е син на търговеца Христо Никифоров. Завършва Военно училище в София и става адютант на цар Фердинанд. Учи право в Гренобъл. Участва в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война, по време на която е командир на минохвъргачна рота и се сражава при завоя на р. Черна в състава на 3-та и 4-та дивизия. За проявена храброст е награден с български и чужди ордени и е повишен в звание капитан.

Той е един от инициаторите за учредяване на Съюза на провинциалните журналисти и три години е негов председател. Известно време е и директор на най-големия вестник в Ловеч „Стремление“.

Народен представител в XXI (1923–1927), XXII (1927–1931) и XXV (1940–1944) Народно събрание. До 1935 г. е адвокат в София и Ловеч, а в периода 1935–1937 г. е областен директор на Плевенска област.

През 1938 г. е министър на търговията, промишлеността и труда в правителството на Георги Кьо̀сеи́ванов, а след това подновява адвокатската си практика. Обявява се против депортирането на българските евреи. През 1943–1944 г. е председател на Върховната стопанска камара.

По време на цялата си политическа кариера той работи за културното и стопанското развитие на Ловеч – помага дейно за електрификацията на града, съдейства за по-бързото завършване на жп линията Левски–Ловеч, за изграждането на Кожарското училище и областното сиропиталище, за строежа на Районната винарска изба и Риборазвъдната станция и др.⁹⁸⁹

Осъден е на смърт и конфискация на имуществото от „народния съд“, след което е екзекутиран, а семейството му е изселено от София⁹⁹⁰.

Реабилитиран от Върховния съд през 1996 г.

20.1.4. Кулаците

Държавна сигурност не изпуска от контрол и по-заможните земеделски стопани в миналото, квалифицирани като кулаци, като през 1956 г. следи в Плевен 73 души, повечето от които са минали през затворите и ТВО или са изселвани в предходните години⁹⁹¹. 22-ма от тях работят като

⁹⁸⁹ Лалев, Иван. Бележити ловчалии: Енциклопедичен справочник. Ловеч, 2013, с. 142–143.

⁹⁹⁰ Последните месеци от живота на Стоян Никифоров и съдбата на семейството му, което е изселено от София, са пресъздадени художествено от неговата внучка Теодора Бургуджиева в романа „Въртоп“.

⁹⁹¹ АКРДОПБГДСРСБНА – Пл, ф. 1, оп. 1, а.е. 13, отчетен доклад за състоянието на агентурно-оперативната работа по линия „кулаци“ на отделение ДС при Градско управление на МВР – Плевен за 1956 г.